

КУЛЬТУРНІ КОНЦЕПТИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ МОВНІ КАРТИНИ СВІТУ: УЯВЛЕННЯ ПРО РОБОТУ НА ПРИКЛАДІ МАТЕРІАЛУ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Кожний народ має свою історію, культуру, специфічні риси менталітету. Звички, звичаї, аксіологічні уявлення, спосіб мислення і стереотипи свідомості, розвиток господарства, економіки, суспільні та історичні події тощо формують певну національну картину світобачення та відображаються вербально у національній мові.

Методологічною основою нашої роботи став такий постулат: «В ходе межкультурного общения для лингвистов (участников коммуникации) становится очевидным, что многочисленные проблемы межкультурной коммуникации обусловлены не недостаточным знанием языка, а более глубинными причинами, к которым прежде всего следует отнести различия в понимании и оценке окружающего мира, т.е. различия в национальных менталитетах» (Т.С. Медведева) [1, с. 4–5].

Це твердження підкреслює важливість для щоденної професійної практики мовознавця усвідомлення ним специфіки вербальної комунікації, мовленнєвих зразків, зумовлених іноземною культурою.

У нашому дослідженні ми ставили за мету проаналізувати уявлення про роботу на основі концептологічного підходу до вивчення німецької мови та культури. Предметом дослідження є культурно-значимий зміст концепту «робота» (нім. „Arbeit—)

Існує незначна кількість вітчизняних робіт, присвячених аналізу цього компоненту німецької концептосфери [4; 5].

Праця є головною складовою життя кожної людської особистості. Відповідно, концепт «робота» належить до ключових у німецькій лінгвокультурі. Ставлення німців до роботи можна охарактеризувати так: працьовитість та працездатність. Цей концепт належить до ключових рис

німецького менталітету поряд з впорядкованістю робочого часу, відповідальним ставленням до виконання своїх професійних обов'язків, педантизмом, охайністю, чітким виконанням усіх етапів роботи тощо.

До складу концептуального поля «робота» входять такі іменники: „Arbeit—, „Beschäftigung—, „Tätigkeit—, „Werk—, „Arbeiter—; дієслово „arbeiten—; прикметники „arbeitsam—, „beschäftigt— тощо. До складу ядра концептуального поля входять іменники „Arbeit—, „Tätigkeit— та дієслово „arbeiten—.

Процес формування концепту „Arbeit— охоплює тривалий історичний період. Німецький дослідник-психолог Штефан Поппельройтер вважає, що слово „Arbeit“ походить від латинських лексем —*arum*”, —*ara*” та означає «виоране поле», науковець зазначає, що сьогоденне позитивне або нейтральне оціночне ставлення до слова „Arbeit“ не можна вивести з вихідного мовного джерела та його еквівалентів [9, с. 8].

Відомий німецький словник Duden теж зазначає, що спочатку слово робота мало основне значення — „Mühe—, „Anstrengung—, „Beschwerlichkeit—, „Plage— («зусилля», «напруга», «важкість», «мука»), а сьогоденне значення слово набуло лише з часів Мартіна Лютера [6].

Німецький соціолог А. Беллебаум стверджує, що Лютер позначив роботу як служіння Богу, він відкидає поширену в пізньому середньовіччі традиційно вищу оцінку духовної та розумової діяльності та наголошує на рівнозначності всіх професій / робіт перед Богом [8, с. 93].

Німецький енциклопедичний портал *wissen.de* зазначає, що точна етимологія слова „Arbeit“ до кінця не ясна, та дає визначення цього слова як „körperliche oder geistige Betätigung“ («тілесна або духовна діяльність») і виводить так його етимологічний фон: середньовісньонімецьке *arebeit*, давньовісньонімецьке *arabeit*, германське слово *arapi* [7].

Сучасні словники фіксують такі значення лексеми «робота»:

1. Словник В. Мюллера: 1. праця, робота, справа, заняття, діяльність, 2. праця, робота (результат діяльності), витвір, твір. 3. робота, виріб [2, с. 58].

2. Словник „Duden→ а) діяльність як виконання окремих дій, виконання доручення; б) робота, праця, справи, створення, творчість, перебування в діяльності, заняття чимось; в) зусилля, напруга, складність, важкість, мука; г) здійснення роботи, професійна діяльність, місце роботи; г) тілесна підготовка до виконання певних завдань, тренінг (спорт); д) заняття з конем, що слугує тренуванню з певною метою (кінний спорт); е) навчання та керування мисливським собакою, його тренування в пошуку дичини (мисливство); є) витвір, що створений у результаті діяльності, виріб, продукт; ж) класна робота (школа); з) твір як система властивостей, виду його виконання, оформлення; і) міра результату дії сили на певне тіло, що залежить від напрямку сили та переміщення тіла / коли сила та шлях співпадають у їхньому напрямку (фізика) [6].

Цей концепт, як уже зазначалося вище, є ключовим, а отже загальноновживаним, поширеним у текстах масової культури – пареміях (ідіомах, прислів'ях, приказках), назвах художніх творів, публіцистичних і рекламних текстах тощо.

У нашому дослідженні ми розглянемо низку ідіоматичних структур, цитат, прислів'їв із компонентами „Arbeit— та „arbeiten—

Більшість паремій та цитат, які ми проаналізували, мають позитивну конотацію та показують розуміння німцями необхідності роботи для реалізації успіху та достатку в житті; у них наголошується також на потребі заощаджувати; будь-яка робота розглядається як така, що призводить до виграшу, досягнення чогось, тобто має продуктивний результат.

Розглянемо деякі приклади, узяті з німецькомовних Інтернет-ресурсів: Die Arbeit schmeckt (досл. робота смакує, робота приносить задоволення); Arbeit bringt Brot, Faulenzen Hungersnot (робота приносить хліб, а байдикування – голод); Arbeit ist des Lebens Würze (робота – сіль життя); Arbeit macht

das Leben süß (робота робить життя солодким); Arbeitsamkeit ist die beste Lotterie (працелюбність – найкраща лотерея); Arbeit und sparen macht reiche Knechte (робота та заощаджування робить багатих); Der Mensch ist zur Arbeit wie der Vogel zum Fliegen gemacht (робота для людини, як політ для птаха); Wie die Arbeit, so der Lohn (яка робота, така і платня); Erst die Arbeit, dann das Spiel (спочатку – робота, потім – гра); Arbeit gewinnt Feuer aus Steinen (робота видобуває вогонь з каменю); Arbeit gewinnt allezeit etwas (робота завжди приносить результат); Arbeit hat bittere Wurzel, aber süße Frucht (у роботі гірке коріння, та солодкий плід); „Persönlichkeiten werden nicht durch schöne Reden geformt, sondern durch Arbeit und eigene Leistung— («Особистості створюються не гарними промовами, а роботою та власними здобутками» Альберт Ейнштейн); „Ich bin gesund und kann arbeiten. Was verlang‘ ich mehr?— («Я здоровий та вмю працювати. Що мені ще бракує?» Й. В. фон Гете).

Є в німецькій мові також чимало виразів, що означають «важко працювати»: bis über die Ohren in Arbeit stecken / bis über den Kopf in Arbeit stecken / bis zu Hals in Arbeit stecken (досл. бути по вуха, по голову, по шию у роботі; мати багато роботи) / wie ein Tier arbeiten, ein Arbeitstier sein (досл. працювати, як тварина, бути робочою твариною) / wie ein Ochse arbeiten (досл. працювати, як віл; важко працювати) / wie ein Pferd arbeiten (досл. працювати, як кінь; важко працювати) тощо.

У німецьких пареміях працюovitості протиставляється лінь, що можна вивести з таких прикладів: j-d hat die Arbeit nicht erfunden (хтось не проти байдикувати); die Arbeit Arbeit sein lassen (не працювати, нічого не робити); Arbeit ist kein Hase, läuft nicht in den Wald (досл. робота не заєць, у ліс не втече) [3, с. 44–45].

Список використаних джерел

1. Медведева Т.С. Ключевые концепты немецкой лингвокультуры : монография / Т.С. Медведева, М.В. Опарин, Д.И. Медведева; под ред. Т.И. Зелениной. – Ижевск : Изд-во «Удмуртский университет», 2011. – 160 с.

2. Мюллер В. Великий німецько-український словник – Близько 170 000 слів та словосполучень – 2-е вид., випр. та доп. – К. : Чумацький Шлях, 2007. – 792 с.
3. Немецко-украинский фразеологический словарь / В 2-х т. Т. I. А–К / Сост. В.И Гаврись, О.П. Пророченко. – К. : Рад. Школа, 1981. – 416 с.
4. Сисоєва В.Ф., Любарська В.В. Універсальний концепт «праця» в українській, російській, англійській, німецькій мовах / В.Ф. Сисоєва, В.В. Любарська [Електронний ресурс] // Филологические науки / 9. Этно-, социо- и психолингвистика. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/36_NIO_2008/Philologia/38983.doc.htm
5. Приходько А.М. Абсолютний телеономний концепт "Arbeit" у сучасній німецькій лінгвокультурі / А.М. Приходько, Г.П. Приходько // Філологічні трактати. – 2009. – Т. 1, № 2. – С. 149–154.
6. Arbeit [Електронний ресурс] // Duden Online-Wörterbuch. – Режим доступа : <https://www.duden.de/rechtschreibung/Arbeit>
7. Arbeit [Електронний ресурс] // Wahrig Herkunftswörterbuch // Інформаційний портал знань wissen.de. – Режим доступа : <http://www.wissen.de/wortherkunft/arbeit>.
8. Bellebaum A. Langeweile, Überdruß und Lebenssinn : Eine geistesgeschichtliche und kultursoziologische Untersuchung / A. Bellebaum. – Springer-Verlag, 2013. – 247 S.
9. Poppelreuter S. Arbeitssucht / S. Poppelreuter. – BoD – Books on Demand, 2009. – 247 S.